

Emil Cconstantin

De la palme, fălci și lanțuri, la ari și hectare

Unitățile de măsură arhaice au fost înlocuite prin sistemul metric de măsuri și greutateți

Stânjenul c.v. și ș.v.

Undeva, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, într-o posibilă discuție purtată între comercianți, dulgheri, fierari sau truditari ai pământului, proveniți din regiuni diferite, puteau fi auziți următorii termeni: „dacă nu îți ajunge și nu vrei să-l faci de zece linii, îți dau alte patru palme“; „dacă vii cu două prăjini ale tale la mine, te pun între douăzeci de funii sau lanțuri“. Ați înțeles ceva? Nu, nu este vorba despre vreo încăierare între meșteșugari sau țărani. Poate că astăzi, combinația de termeni pare cel puțin ciudată, dar cam așa stăteau lucrurile, de-a lungul timpului, înainte de introducerea Sistemului internațional de măsurare. Sistemul metric de unități de măsură a fost creat tocmai din dorința de a pune capăt haosului care domnea în domeniul măsurătorilor. Înainte de introducerea sistemului metric, pe teritoriul țării noastre, ca de altfel în majoritatea țărilor din Europa, existau o sumedenie de unități de măsură cu denumiri și valori foarte diferite, în funcție de regiunea și perioada la care ne referim, precum și în funcție de utilizatorii acestora. Un exemplu concludent în acest sens îl constituie stânjenul lui Constantin Vodă (stânjenul c.v.) și stânjenul lui Șerban Vodă (stânjen ș.v.), unități de măsură care aveau lungimi diferite și care se foloseau - la un moment dat - în paralel în Țara Românească; după 1844, stânjenul lui Constantin Vodă a fost înlocuit pe scară largă cu stânjenul lui Șerban Vodă.

Sistemul metric

Implementarea sistemului metric, ca unic sistem de măsură, s-a concretizat la data de 15 septembrie 1864, când a fost aprobată Legea pentru Adoptarea Sistemului Metric de Măsuri și Greutăți în România. Reglementarea a fost prezentată și susținută în parlament de Mihail Kogălniceanu și semnată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza. La 28 februarie 1875 a fost adoptată Legea pentru Aplicarea Sistemului Metric de Măsuri și Greutăți care, la articolul 2, prevedea că până la 1 ianuarie 1876 se vor întocmi tabele comparative de măsuri și greutateți care să stabilească corespondența dintre sistemul metric și unitățile vechi. Pasul decisiv a fost făcut la 1 ianuarie 1879, când, prin legea de mai sus, s-a stabilit că sistemul metric de măsuri și greutateți devine obligatoriu în tranzacții. Mai târziu, la 1 ianuarie 1881, sistemul este impus pe toată întinderea teritoriului României. La vremea aceea, Comitetul special pentru supravegherea aplicării sistemului metric de măsuri și greutateți avea drept sarcină informarea tuturor primăriilor din țară în vederea aducerii la îndeplinire a prevederilor legale în vigoare. În „Explicațiuni asupra transformării măsurilor și greutateților noi în vechi și viceversa“, comitetul arată că pentru a prefăce un număr de pogoane în hectare, se înmulțește acel număr cu 5,012 și apoi se împarte cu 10,000. Spre exemplu, 158 pogoane se transformă în hectare înmulțind cu 5,012, ceea ce dă 791,896 și împărțind cu 10,000, rezultă 79 hectare și 18,96 ari. Fălcele se transformă în hectare înmulțind cu 143 și împărțind apoi la 100. Astfel, 158 de fălci se transformă în hectare înmulțind cu 143, ceea ce dă 22 594 și împărțind cu 100, rezultă 225 hectare și 94 ari.

Împroprietăriri

După anul de cotitură 1989, ca urmare a schimbărilor survenite, legislația în domeniu a fost supusă din nou modificărilor. Datorită faptului că în ultima vreme, au fost scoase din arhive și utilizate o serie de documente vechi, în care s-au folosit măsuri arhaice de lungime și arie, dar și pentru că în acea perioadă nu erau disponibile datele referitoare la corespondența lor în unitățile Sistemului internațional, Institutul Național de Metrologie (I.N.M.) a efectuat - la solicitarea comisiilor de împroprietărire pentru aplicarea Legii nr. 1/2000 - un studiu privitor la stabilirea

echivalenței între unitățile vechi de măsură și cele actuale în domeniul lungimi. Studiul realizat de către I.N.M. a fost pus la dispoziția Biroului Român de Metrologie Legală, care la rândul lui l-a transmis birourilor din teritoriu.

Unități de lungime

Iată, în continuare, câteva exemple din studiul furnizat de I.N.M. - Transformarea unităților de lungime în metri: funia, lanțul, otgonul (funia, lanțul, otgonul = 10 stânjeni) - Țara Românească = 19,665 m; stânjen Constantin Vodă - Țara Românească = 2,020 m; obraț (obraț = 4 prăjini) - Moldova = 26,76 m; lanțul (lanțul = 10 stânjeni) - Moldova = 22,300 m; pătrar (pătrar = 2 rupi) - Moldova = 0,15925 m. Transformarea unităților de lungime vechi, folosite în Transilvania și Banat, în metri (sursa: „Memorator de metrologie“, Ed. Tehnică 1965, Autori: N. Ilioiu, Gh. Ivanovici): mila ungară = 8,3536 km; mila austriacă = 7,5859 km; stânjen vienez (Klafter) = 1,8964 m; cot vienez (Elle) = 0,7770 m; picior (picior = 12 degete) englez 0,3048 m, picior austriac (urmă) = 0,3160 m, picior francez = 0,3240 m; țol vienez (policar) = 0,0263 m; orgya (orgya = 6 picioare) engleză = 1,8288 m, orgya austriacă = 1,896 m, orgya franceză = 1,944 m; deget francez = 0,0270 m; stânjen (stânjen = 6 suhuri/talpe) = 1,8288 m (existau în sec. XIX) etc.

Premiere timișorene

Primul laborator de metrologie din Timișoara a fost înființat cu puțin înainte de anul 1918 și a funcționat pe str. T. Neculuță nr. 6 (zona Piața Traian). Sediul actual (propriu) de pe str. Crizantemelor a fost stabilit între anii 1955-1956, de când aici s-a format un Laborator regional de metrologie având în subordine unități din vestul țării, inclusiv din Cluj-Napoca, ne-a declarat dl Adrian Gherasimov, directorul adjunct al Direcției regionale de metrologie legală Timișoara. După 1956, laboratorul se perfecționa în special în domeniul mase (cântare), mărimi electrice și forțe, cele mai vechi utilaje fiind construite aici, până în anul 1960, de specialiști timișoreni, precum trei mașini de forță necesare pentru verificarea diferitelor tipuri de dinamometre, astfel ajungând singurul laborator de acest gen din țară, la acea vreme, care se conforma sistemului internațional de măsuri și greutăți. De-a lungul timpului au fost dezvoltate diverse utilaje - mașini de încercat care au extins domeniul pentru forțe, pentru ca până în zilele noastre să fie singurul laborator de forțe național care nu se află în subordinea Institutului Național de Metrologie, având în vedere buna dotare cu aparatură. Ultima investiție mai importantă în actualul laborator timișorean a fost făcută între anii 2001-2002, când au fost achiziționate - contra sumei de aproximativ trei miliarde de lei - un set de traductoare de forță, ce vor fi folosite ca etaloane de referință națională. Totodată, laboratorul D.R.M.L. Timișoara este și singurul din țară care produce etaloane de duritate și unicul ce poate verifica etaloane de duritate; multe instituții de acest tip din Europa de Est solicită serviciile și produsele oferite de această direcție. Nu în ultimul rând, trebuie amintit că, în anul 1920, prin subsolurile unor clădiri din orașul de pe Bega erau montate contoare de apă (fabricant: N. Meinecke - 1920) și că, probabil, cel puțin în jurul acestui an era primul oraș contorizat - parțial - din România.

Dacii erau scunzi?

În antichitate, unele dintre cele mai folosite unități de măsură pentru lungimi erau degetul (un deget: 0,018 m - Egipt; 0,019 m - Grecia; 0,019 m - Roma) și palmacul (un palmac = 4 degete; un palmac: 0,075 m - Egipt; 0,077 m - Grecia; 0,073 m - Roma). Pe teritoriul Daciei, înainte de cucerirea romană, un deget era egal cu 0,0145 m, un palmac - 0,058 m. Să fi fost strămoșii noștri dacii puțin mai scunzi? (Sursa: „Unități de măsură folosite pe teritoriul Daciei“, 1966, autor: N. Ilioiu).